

NOVADI ZAŁO

Atkritumu apsaimniekošana Latvijā kļūst arvien dārgāka. Tarifu celšanās satrauc iedzīvotājus, par iespējamo konkurences mazināšanos Rīgā un monopolā nostiprināšanos nozarē trauksmi ceļ Konkurences padome. Kāpēc gružu izvešana, neskaitoties uz centieniem tos šķirot, kļūst arvien nedraudzīgāka mūsu maciņiem?

Retāk izvest nevar

Atkritumu apsaimniekotāja SIA "Clean R" valdes loceklis Guntars Levics skaidro, ka galvenais iemesls, kādēj sadārdzinās nešķirotu atkritumu apsaimniekošana, ir dabas resursu nodokļa (DRN) pieaugums: "Tā ir Latvijas un Eiropas Savienības politika, kuras mērķis ir veicināt dabas resursu saudzīgu, pārdomātu un ekonomiski efektīvu izmantošanu, ierobežot vides piesārņošanu, nodrošināt tautsaimniecības

ilgtspējīgu attīstību, kā arī finansiāli atbalstīt vides aizsardzības pasākumus." 2016. gadā Saeima pieņēma grozījumus likumā, kas paredz, ka DRN katru gadu pieauga un līdz 2020. gadam sasnieg 50 euro par tonnu. "Vēl nesenā pagātnē šī likme bija mazāka par 10 euro. Tādējādi nešķirotu sadzīves atkritumu apsaimniekošanas izmaksas pieaug proporcionāli DRN likmes kāpumam, un tas ir neizbēgams, lai motivētu iedzīvotājus šķirot atkritumus," saka G. Levics.

Atkritumu izvešanas jautājums iedzīvotājiem vienmēr ir bijis sāpīgs, un izmaksas, viņuprāt, ir lielas, rēķinot uz cilvēku, zina teikt SIA "Namu serviss APSE" projektu vadītāja Dace Ādolfa. "Taču ir jāsaprot, ka atkritumi rodas tik, cik tie rodas. Taupīšana uz izvešanas biežuma vai konteineru tilpuma rēķina visbiežāk rada tikai nekārtību mājas teritorijā. Ir mājas, kurās esam samazinājuši izvešanas reižu skaitu, bet tad at-

DĀRGAIS ŠMUCSPAINIS

Vecie atpūtas krēslī, ko kāds uzskatījis par liekiem savā dzīvoklī, izmesti uz ielas kļūst par lielgabarīta atkritumiem, kuru savākšana, protams, ir krieti dārgāka par ikdienas atkritumu izvešanu.

kal mainījuši to atpakaļ. Lai kvalitatīvi apsaimniekotu gružus un uzturētu teritoriju tīru, izpildām maksimālo izvešanas reižu skaitu. Vidēji tās ir 3-4 reizes nedēļā," viņa pastāsta.

Cilvēki pievēršoties atkritumu šķirošanai un cenšoties

samazināt gružu apjomu, par kuru ir jāmaksā. "Diemžēl ne visi godprātīgi šķiro un tādējādi izmaksas arī nesamazina," norāda D. Ādolfa. "Atliek tikai kādam iemest neatbilstoša saturu maisiņu šķirojamā konteinerā, kā tas tiek izvests par pilnu cenu." Šķiroto

atkritumu konteinerus izved reizi nedēļā, bet ar to nepietiek. "Tā kā šis ir bezmaksas pasākums, pakalpojumu sniedzēji to biežāk nenodrošina. Ja ceturtien konteineru izved, piektien visbiežāk tas jau ir pilns," saka namu servisa pārstāve. >>

KARTONS pret nezālēm

Ilga Kuze pie dobes, kurā pamīšus ar nopļautu zāli klāj kartona kārtas. Pavasarī būs tīra augsne.

Saldenieku ILGAS un EGILA ĶUŽU četru bērnu ģimene zero waste principus pārmantojusi no vecākiem. Un arī ievērot iniciatīvas "Tiri. Labi. Pilsēta bez atkritumiem" ierosinājumus ģimenei nav grūti.

1. princips. Šķiro atkritumus un aicini to darīt apkārtējatos!

"Kopš sevi atceros, mūsu mājas vienmēr šķiroti atkritumi - pa-

pīri atsevišķi, novalkātās drēbes atsevišķi. Tolaik pret tiem varēja saņemt talonus reti nopērkamu mantu iegādei. Bija pašsaprotami nodot pudeles stikla taras pieņemšanas punktos; plastmasas maisiņi bija deficīts, tos saudzēja, mazgāja un atkārtoti ķēma līdz uz veikalui, jo tur bieži vien nebija, kur iepakot preces," atceras Ilga. "Skolā organizēja makulatūras vākšanu. Tika daudz runāts, kāda tai nozīme. Ľoti spilgti at-

ceros stāstījumu par to, cik koku jānocērt, lai saražotu konkrētu mantu. Tā bilde - zaļi kokai vienā pusē, papīra kaudze otrā - mani spēcīgi iespaidoja, varbūt tās dēļ esmu ieradusi domāt, ko patēriju un kas aiz manis paliek vidē."

Tā kā Ķužiem ir māja ar kamīnu, papīra šķirošana notiek vēl smalkāk: avīzes un tualetes papīra rullīšus sadedzina, pārējais nonāk makulatūrā - vai nu bērni nogādā skolā kādai akcijai, vai

nes uz papīriem paredzētu konteineru. "Meita mācās lietīšķās mākslas vidusskolā un daudz izmanto biezus kartonu. Uz modeļiem viņas vārds, negribas tādus nodot makulatūrā. Pamazām sākam veidot permakultūras dobes - liekam kartonu uz augsnēs un taisām pīrāgus. Kartons lēnām sadalīsies, aizturēs arī nezāles, un augsne būs vieglā kopjama," par interesanto kartona izmantošanas veidu pastāsta Ilga.

2. princips. Jaunas lietas iegādājies tikai tad, kad tās tiešām nepieciešamas, salabo to, kas salūzis!

"Vecākie bērni ir ar mazu gadu starpību, viņi drēbes pārmantoja un nonēsāja, nekas daudz pāri nepalikā. Tagad, kad izauguši, ir citādāk. Vairs nevalkātas, bet vēl labas drēbes vai nu atdodam paziņām, vai nododam labdarībai. Tomēr domājam par to, lai apģērbs tiktu pirkts pēc iespējas retāk. Vecākie bērni to izvēlas paši. Ja apģērbs ir par platu vai par šauru, es pāršuju. Labprāt tiek Valkāti arī mani adījumi. Drēbes, ko pārtaisīs vairs neatmaksājas, pirms izmešanas vēl noder remontdarbiem un garāžā, un tās tiek sadedzinātas vai izmestas tikai tad, kad nudien vairs nekur nav liekamas. Veco gultasvelju, dvieļus, izdilušas segas atdodam dzīvnieku patversmei," padalās Ilga.

Sadzīves tehniku ģimene maina tikai tad, kad meistars pēc kārtējā remonta atzīst, ka tā vairs nav labojama. Vienīgi veļasmašīnu mainījuši pret lielāku, bet veco atdāvinājuši. "Nesen pamanījām, ka veikalā "Maxima XX" ir urna ne tikai nolietotām baterijām, bet arī sīkām elektroprecēm - fēniem, tosteriem, gludekļiem utt. Ľoti noderīgi!"

3. princips. Dot priekšroku beziepakoju produktiem!

"Uz veikalui eju ar savu auduma maisiņu. Šobrīd, kad par plastmasas maisiņiem jāmaksā, arī pārdevējas neliek tajos jebkuru preci, kas nonākusi pie kases aparāta. Diemžēl nerедzu risinājumu plastmasas kārbu aizstāšanai, pērkot sveramus produktus. Jo tiešām tādā gadījumā pircējam pašam jāuzņemas atbildība par nopirkta kvalitāti. Kamēr jaunākais bērns vēl mazs, cenšos iešķirties ātri un iespējami mazāk staigāt pa veikalim, tādēj manā maršrutā reti ir arī tirgus, kur var iesvērt krējumu līdzi paņemtā burciņā," atzīst I. Ķuze.

4. princips. Pārdomāti iegādājies pārtiku, pareizi uzglabā to un gatavo maltītes tā, lai ēdienu nevajadzētu izmest!

Kuplā ģimēnē par ārā metamu pārtiku nevajadzētu žēloties! Tomēr, ja kaut kas paliek pāri, Ilga ēdienu sasaldē, un pēc laika tas gardu muti tiek apēsts.

» Jāizvērtē ik gadu

Pagājušajā gadā pieņemti un šogad spēkā stājušies Ministru kabineta noteikumi par sadzīves atkritumu masas un tilpuma mērķumiem ne retāk kā reizi ceturtiņi. Izsludinot iepirkumu sadzīves atkritumu apsaimniekošanai, obligāti vajadzīgs atkritumu sastāva pārrēķina koeficients, saka VARAM Vides aizsardzības departamenta direktore Rudīte Vesere. Viņa skaidro: "Atkritumu apsaimniekošanas likums" nosaka, ka pašvaldībai katru gadu jāizvērtē apsaimniekošanas maksa un tā jāpārrēķina, ja komponentes mainās, tai skaitā koeficients. Maksai jābūt adekvātai tam, kas reāli tiek izmests."

Saskaņā ar šo likumu pašvaldība organizē vai nu publisko iepirkumu vai izmanto publisko privāto partnerību. "Kāda būs šī sistēma, pašvaldībai jānosaka saistošajos noteikumos. Māk noteikumos izvirzītas minimālās prasības, kas jāiekļauj tehniskajās specifikācijās

un līgumos," saka ministrijas pārstāvē. "Publiskā iepirkuma likums" paredz arī tā saucamo inhaus - ja nav adekvāti pieejams pakalpojums, tad pašvaldība var veidot savu kapitālsabiedrību.

Nemot vērā, ka atkritumu apsaimniekošanas politika attiecas uz visiem pašvaldības iedzīvotājiem, diskusijas par to esot ērta tēma oposīcijas politiķiem, lai kritizētu pozīcijas darbu, domā G. Levics. Viņaprāt, līdzīgas diskusijas veidojas arī par citiem komunālajiem pakalpojumiem. SIA "Clean R" valdes loceklis uzskata, ka konkurence atkritumu apsaimniekošanas nozarē pastāv. "Jāuzsver, ka šajā nozarē konkurence tiek realizēta iepirkuma brīdī - iesniedzot savus piedāvājumus, apsaimniekotāji cīnās par tiesībām sniegt pakalpojumu uz noteiktu laiku. Lai uzvarētu kādas pašvaldības organizētajā iepirkumā, apsaimniekotājiem nākas krietni pacīnīties, jo gandrīz visos piedalās vairāki pretendenti, veidojot veselīgu konkurenci," atzīst G. Levics.

SKAITLĀ

- 430 – apmēram tik kg atkritumu gadā saražo viens Latvijas iedzīvotājs.
- 7 – tik daudz reižu var pārstrādāt sašķiroto papīru; stiklu un metālu var pārstrādāt bezgalīgi.
- 47 – tik procentu no Eiropā saražotajiem atkritumiem tiek pārstrādāti vai kompostēti.
- 19 – tik tūkstošu tērauda konservu kārbu nepieciešamas, lai izgatavotu detaļas jaunai automašīnai.
- 22 – tik tonnu ēdienai pasaulē ik gadu tiek izmests.
- 20 – tik alumīnija bundžiņu jāpārstrādā, lai iegūtu enerģiju, kas nepieciešama vienas jaunas bundžiņas izgatavošanai.
- 15 – tik daudz koku var saglabāt, pārstrādājot vienu tonnu papīra.
- 30 – tik dienu nepieciešams, lai viena atkritumu pārstrādei nodota stikla pudele pārtaptu jaunā un atkal pilna atgrieztos veikala plauktā.
- 5 – tik gadu paies, kamēr dabā pilnībā sadalīsies viena tetrapaka.
- 4 – tik nolietotu riepu gadā ikvienna persona var bez maksas nodot šķiroto atkritumu savākšanas punktos.

AVOTS: BEZATKRITUMIEM.LV, "EUROSTAT", DIENA.LV, ASAGROUP.IT UN VIDESSERVISS.LV, LIEPAJASRAS.LV

NEPIECIEŠAMA VISU PUŠU SADARBĪBA

EDMUNDS CEPURĪTIS,
viens no biedrības "Zero Waste Latvija" dibinātājiem

Ar to, ka katrs savās mājās rūpējas par savas ekoloģiskās pēdas samazināšanu, vien ir par maz. Atbildīgi domājošiem cilvēkiem jāvienojas kopīgās prasībās, piemēram, novērt nepārstrādājamu iepakojumu ražošanu vai nepieļaut tik daudz izņēmumu vides aizsardzības likums, ka tie zaudē jēgu.

Piemēram, saistībā ar plastmasas maisiņu aizliegumu lielveikalos ir tik daudz ar higiēnas prasībām aizbildinātu izņēmumu, ka no gari izdiskutētā un beidzot pieņemtā normatīvā akta nav nekāda praktiska labuma. Šovasar atkritumos, kas savākti jūras krastā, plastmasas maisiņu īpatsvars ir vēl lielāks nekā pērn. Tātad kopumā šī piesārņojuma apjoms nav samazinājies, lai gan daļa pīceju no maisiņiem atsakās un viņu mājās to ir mazāk.

Vēl viens sabiedrībai kopīgi risināms jautājums ir iepakojuma ražošana mārketinga vajadzībām, kad prece tiek krāšni, kārtu kārtām iesainoja nereti nepārstrādājamā vai pārlieku dārgi un sarežģīti pārstrādājamā materiālā tikai tādēļ, lai cilvēki to vairāk pirktu. Diemžēl Latvijā nav normatīvās bāzes, kas regulētu ražotāju izvēli, vienīgais ir dabas resursu nodoklis, kurā šādas nianes nav iestrādātas, turklāt dala šādu iepakojumu ražotāju vai pasūtītāju pat izmanto šī nodokļa atlaides.

Savā ikdienas darbā izjūtam, ka Latvijā loti daudzi cilvēki ir norūpējušies par vidi, labprāt ievieš zero waste principus ikdienā, dalās savā pieredzē un pārņem to no citiem. Esam uzsākuši sadarbību arī ar uzņēmējiem, kuriem rūp ilgtspējīga attīstība, jo bez vides saudzēšanas tā nav iespējama. Taču jūtamu uzlabojumu atkritumu apjoma samazināšanā iespējams panākt, sadarboties gan patērētājiem, gan ražotājiem, gan valstij.

EĶSPERTS

Katrai lietai ir sava vieta

"Neesam ideālākais pie-mērs, paši vēl mācāmies saprast, ko un kā darīt," par atkritumu šķirošanu savās mājās smaidot saka Lāsma Baštika. Viens no iemesliem, kāpēc Baštiku ģimene sākusies to darīt, bijusi vēlme ietaupīt. Un, redzot, ka ietaupījums patiešām ir, pie vienas atkritumu urnas, kurā sāmest visu, viņi noteikti neatgriezīšoties. "Tā arī dabai esam draudzīgāki," pievienoja tētis Kārlis.

Atkritumiem ierīkotās miskastes pagaidām ir dažādas, gan to veids, gan lielums, jo iztikuši ar to, kas mājās atrasts. "Vēlāk tiks iegādāti jauni, vienojoši konteineri. Esmu jau noskatījusi variantus, kas man patīk," stāsta Lāsma. Uz jauno dzīvesvietu Baštiku ģimene pārcēlusies salīdzinoši nesen, tāpēc arī iekārtošanās vēl neesot galā. "Domāju, ka šī nebūs vieta, kur mums stāvēs atkritumu konteineri. Visu laiku domāju, ko mainīt," saka Lāsma, skaidrojot, ka gribas, lai ir ērti un parocīgi, darbojoties virtuvē. "Šobrīd esmu tos sastūmus visus kopā, bet ikdienā tie stāv katrs savā stūri," atklāj sieviete. Viņa pieļauj, ka viens no iemesliem, kāpēc cilvēki izvēlas nešķirot atkritumus, ir tas, ka tiem paredzētās urnas aizņem daudz vietas. "Tas stūrītis tomēr ir vajadzīgs, bet vietas virtuvē ir tīk, cik ir."

Uzsākot šķirot, sadzīves atkritumu konteineru (240 litri) izvešanas biežums Baštiku ģimenei samazinājies. "Dzirdu no cilvēkiem, ka viņiem grūžus izved tikai reizi mēnesī. Mums šobrīd - divreiz. Ir bīšķīn izaicinājuma gars. Domājam, ko vēl mēs varētu darīt," teic Kārlis. Viņš priecājas, ka sašķirotās atkritumus izved bez maksas. "Tā noteikti ir vēl papildu motivācija kaut ko darīt. Citās valstīs par šo pakalpojumu ir jāmaksā." Sekot līdzi tam, cik nedēļā vai mēnesī cilvēks saražo atkritumus, noteikti esot vieglāk, dzīvojot privātmājā vai mājā, kur ir tikai dažas ģimenes un katrai sava konteiners. "Tādā lielā daudzdzīvokļu namā, dzīvojot kopā ar citiem, tu nemaz nejūti, cik daudz saražo, un nevari saprast, ko būtu iespējams mainīt. Šī individualizētā pīceja tomēr palīdz."

L. Baštika atminas, ka sākotnēji bijis grūti aptvert, ko un kā šķirot. Esot tomēr nianes, kas jāzina. Piemēram, ka kartona olu kastītes pie šķirotājiem atkritumiem likt nevar, jo tās jau ir izgatavotas no pārstrādāta materiāla. Tāpat arī sulas pakas jāmet pie sadzīves atkritumiem, jo tās nevar pārstrādāt iekšējās folijas dēļ. Sieviete uzteic atkritumu apsaimniekošanas uzņēmuma darbinieku pozitīvo attieksmi: "Zvanīju, kad man bija kaut kas

"Ir forši, ka arī visi trīs bērni mācās. Mūsu rīcība rosina viņos rūpes par savu apkārtni," uz atkritumu šķirošanas plusiem norāda Lāsma Baštika.

UZZINAI

Depozīta sistēma faktos

- Depozīta sistēmas darbību Latvijā paredzēts sākt 2023. gadā.
- Tajā tiks iekļauts šādu dzērienu iepakojums: karbonīzēti un nekarbonīzēti bezalkoholiskie dzērieni (minerālūdens, dzeramais ūdens, limonāde, enerģijas dzērieni, ledus tēja u.c.); alus; sidrs, alkoholiskie kokteili. Nav paredzēts iekļaut stipro alkoholisko dzērienu pudeles, jo to formas ir pārāk dažādas.
- Iepakojuma veidi, kas tiks iekļauti depozīta sistēmā: stikla pudeles ar tilpumu no 0,1 līdz 3 litriem; plastmasas (PET) pudeles ar tilpumu no 0,33 līdz 3 litriem; metāla pudeles ar tilpumu no 0,2 litriem līdz 1 litram.
- Cenu zīmē pie preces depozīta iepakojumā būs norādīta gan preces cena, gan atsevišķi – depozīta maksa.
- Iepakojumu nododot, patērētājs saņems vai nu depozīta maksu, vai arī čēku ar norādīto summu. To varēs izmantot par maksāšanas līdzekli, iepērkoties tirdzniecības vietās, kurās pārdod dzērienus depozīta iepakojumā. Patlaban plānots, ka par vienu iepakojumu pircējam varētu atmaksāt 10 centus.
- Pēc aptuvenām aplēsēm, Latvijā ik gadu tirgū nonāk ap 3,5 milj. PET pudeļu, skārdeļu un stikla iepakojumu.
- Plastmasa ir aptuveni 70% no Baltijas jūras piesārņojuma, lielākā daļa – dzērienu pudeles un to vāciņi.
- Igaunijā depozīta sistēmu ieviesa 2005. gadā. Ja 2003. gadā 80% ceļmalu piedrazojuma veidoja dzērienu iepakojums, tad 2007. gadā tas jau bija mazāk par 10%.
- Lietuvā depozīta sistēma darbojas kopš 2016. gada.
- Vislielākās diskusijas ir par depozīta sistēmas efektivitāti – par cik lielu daļu palielināsies savāktā dzērienu iepakojuma īpatsvars – un attiecīgi arī par sistēmas izmaksu atbilstību sasniedzamajam mērķim.

neskaidrs. Un vienmēr tur bija atsaucīgas meitenes, kas atbildēja uz maniem jautājumiem." Viņa piebilst, ka arī tas veicinājis uzsākto šķirošanu nepārtraukt.

Lāsma un Kārlis novērojuši, ka atkritumu šķirošana virtuvē palīdzot arī viņu trīs atvasēm ieviest kārtību savās mantās. "Mācām, ka katrai lietai ir sava vieta. Mašīnas liekam vienā kastē, lego – otrā un

Materiāls tapis ar Latvijas Vides aizsardzības fonda finansiālu atbalstu